

**ROBERT GINDELE, ESZTER ISTVÁNOVITS, *DIE RÖMERZEITLICHE SIEDLUNG VON CSERGERSIMA – PETEA*, Ed. Muzeului Sătmărean, Satu Mare, 2009, 570 p.
(CD cu planul sitului în anexă)**

Monografia sitului de epocă romană din zona punctului vamal de la Csengersima-Petea este rezultatul unor săpături de salvare efectuate în colaborare între Muzeul Județean Satu Mare și Muzeul „Josa Andras” din Nyregyháza. Colectivele de arheologi a celor două instituții muzeale s-au concentrat în descărcarea de sarcină arheologică a unui areal destul de mare de peste 2 ha, totalizând peste 1860 de complexe, lucrări realizată într-un timp relativ scurt între anii 2001-2003. Bani pentru efectuarea săpăturilor au fost alocați din partea Uniunii Europene.

Autorii monografiei mulțumesc întâi și întâi echipei care a pus umărul la realizarea proiectului: arheologi și tehnicieni de săpătură (Katalin Almássy, Ciprian Astaloș, Péter Bocz, László Fábrián, Liviu Marta, Andrea Mester), restauratori (Roxana Cobusceanu, Éva Puskás, Szinyéri Péterné, Ágnes Varga, Erika Németh), desenatori (Gabriella Belenznai, Rosa Erika Feleg, József Király), graficieni (János Bakay, Levente Szilágyi, László Veszprémi), traducători și corectori (Morten Hegewish, Diana Jegar, Ágnes Kocsis, Réka Somogyi-Reszler) și nu în cele din urmă managerului de proiect (Péter Levente Szöcs).

Monografia așezării de epocă romană este concepută pentru o mai largă circulație a informație în limba germană, cu rezumate largi în limbile română și maghiară.

Ca orice carte care se respectă, primele capitole sunt dedicate microzonei geografice în care se află situl arheologic (p. 9) și istoricul cercetării zonei (p. 9 - 11). Autorii reușesc cu succes să adune în această sețiune a monografiei toate informațiile bibliografice și teren din partea instituțiilor ambelor țări, unificând într-un fel obiectiv datele.

Capitolul 3, împărțit pe 6 subcapitole dedicate: atelierelor de ars ceramică - cuptoare (p. 12); locuințe (p. 12 - 15); gropi patruleterate cu pereți arși (p. 15); construcții de suprafață identificate după gropile de stâlpi (p. 16 - 19); fântâni (p. 19) și gropi (p. 20 - 22). Succint se decelează informația arheologică pe tipuri de locuințe, identificându-se în total 7 variante de construcții în funcție de poziția și numărul gropilor de stâlpi. În general locuințele sunt patruleterate cu colțurile rotunjite, de mărimi variabile: între 210 x 270 cm și 390 x 500 m. Gropile patruleterate cu pereți arși sunt interpretate corect credem noi ca niste amenajări pentru anumite îndeletniciri casnice. Perimetrul altor construcții de suprafață au fost identificate după șirul gropilor de stâlpi, iar în legătură cu funcționalitatea lor discuția rămâne deschisă: unele putând fi locuințe, altele anexe gospodărești. Fântâni și alte gropi (cum ar fi cele menajere) sunt analizate cu multă atenție, după mărime și profil.

Cea mai extinsă parte a cărții o reprezintă, cum era de așteptat, cel dedicat materialului arheologic, capitolul 4 – ceramica (p. 23 - 44). Structurată aproape matematic pe categorii și variante de vase, autorii discută din start, separat ceramica lucrată cu mâna, de ceramica lucrată la roată. În sistematizarea materialului ceramic interpretarea se învârtă în jurul funcționalității vaselor. Nu lipsesc trimiterile la analogii și periodic la ilustrație. De reținut rămâne faptul că în așezarea de epocă romană de la Csengersima – Petea există o varietate mare de vase de uz comun: castroane mici și mari, pocale sau vase cu picior, oale mici și mijlocii, oale mari (borcan) și chiupuri, vase conice și dublu conice, capace, vase incizat decorate, străchini și opaițe (cățui), dar între acestea se găsesc și câteva vase fine de import din Imperiu și ceramică ștampilată. Finalul capitolului este dedicat decorurilor întâlnite pe cele două categorii mari de vase (lucrate la roată sau cu mâna) și autorii suprimă o varietate destul de mare de modele: alveole, brâuri sau decor prin presare cu buricul degetului, decor realizat prin împungere, meandre, decor vălurit incizat, decor plastic, barbotină, margini alveolate.

De asemenea cei doi cercetători urmăresc și efectualele influențe din Imperiu sau legături comerciale cu acest spațiu. Foarte interesante sunt identificările lor între străchinile ștampilate pe cele care imită „ceramica ștampilată de tip Porolissum” (TSP).

Disecarea informației iferită de ceramică este utilizată apoi în capitolul următor (5) pentru determinarea fazelor de locuire (p. 45 - 51). Practic acest capitol este poate cel mai spectaculos în

modul de abordare a cronologiei. Autorii prin asocierea mai multor categorii de vase ceramice dintr-o anumită epocă pot să ofere o mică mostră de *Siedlungsgeschichte*. Ei surprind o fază de debut a locuirii în care predomină vasele Latene lucrate cu mâna, apoi urmează faza 1a și 1b cu complexele arheologice specifice epocii romane și raspândirea ceramicii lucrate la roată în așezare. Tot acum se constată pătrunderea ceramicii autentice romane (fină, bine arsă, roșie cărămizie, lucrată la roată rapidă) în așezare și o ușoară creștere a densității de locuire în zonă. Faza 2a consfințește o epocă de prosperitate economică a așezării, cu o varietate mare de forme ceramice între care se constată pe lângă ceramica lucrată cu mâna și apariția substanțială a ceramicii fine cenușii negricioase și negre. Felurile categorii de vase lucrate la roată sporesc în faza 2b când este constatată dispariția pentru o perioadă a ceramicii lucrate cu mâna. Faza 3 mai mult o etapă intermediară surprinde revenirea ceramicii lucrate cu mâna, dar utilizând decoruri similare celor lucrate la roată. Chiar și formele de vase sunt imitate după cele fabricate la roată. În faza 4, chiar dacă contextele arheologice se răresc simțitor, datorită decăderii locuirii barbare în zonă, ceramica certifică această sărăcie. Predomină vasele grosolane, lucrate cu mâna și dispariția ceramicii ștampilate după moda din Imperiu. Faza 5 este caracterizată de o multitudine de complexe mici în care ceramica lucrată la roată se răspândește din nou, dar formele vaselor ușor modificate față de fazele anterioare sau apar forme noi (spre exemplu oale cu profil „T” la buză). Faza 6 este poate cea mai controversată pentru că lasă loc de interpretări diferite. Autorii cercetării constată categorii de vase care se dezvoltă din faza 2 și sunt până în 5, doar ca în această ultimă fază nu mai au decor sunt lise, semn al unei simplificări a producției.

Capitolul 6, despre cronologia așezării de la Csengersima-Petea (p. 51 - 66) aduce lămuriri importante privind corelarea fazelor cu datele oferite de mari evenimente militare romane care au afectat lumea barbară a regiunii.

După o evoluție lentă a locuirii pe malul Someșului, unde se află așezarea, datorită războaielor dacice și constituirii provinciei romane nord-dunărene se animă și viața la Csengersima-Petea în prima jumătate a sec. II d.Hr. Contactele cu limesul roman vor fi constante până la războaiele marcomanice când încep să apară grupuri de războinici în zonă, identificați și prin artefacte ce se regăsesc în necropole de barbari din aceia perioadă. Modificări importante se constată și în inventarul ceramic, când apar vase ceramice fine modelate cu mâna.

În sec. III - IV locuirea prosperă dar descoperirile se aliniază la cele ce caracterizează cultura „Sânta de Mureș - Cerneahov”, cu multe analogii până în nordul Moldovei.

În capitolul 7 (p. 54 - 56), dezvoltarea așezării de la Csengersima - Petea urmărește planimetria așezării și a organizării ei pe fazele cronologice constatate. Ținând cont că suprafața cercetată exhaustiv este foarte mare, fapt ce permite o astfel de abordare, lucrarea se recomandă ca un model de lucru și de publicare pentru o săpătură de salvare. Nu este lăsată de o parte nici analiza evoluției ceramicii în cadrul așezării, capitolul 8 (p. 56 - 63) unde comparația pe statistici procentuale susțin teoriile enunțate.

În concluzie (p. 63 - 66), Robert Gindele și Eszter Istvánovics revin asupra datelor mai sus enunțate în fiecare capitol în parte și prezintă într-un mod sintetic părerile la care au ajuns în final față de caracterul locuirii de la Csengersima-Petea, economia așezării și asupra relației cronologice între faze.

Urmează apoi două rezumate, unul în lb. română (p. 67 - 79) și unul în lb. maghiară (p. 80 - 92), după care autorii ne oferă catalogul descoperirilor sistematizat sub formă tabelară (p. 93 - 254). Bibliografia (p. 255 - 258) și desenele (p. 259 - 570) încheie volumul, care impresionează prin cantitatea de informație arheologică ordonat procesată și profesionist prelucrată.

Călin Timoc